Open Monumentendag Texel zaterdag 12 september 2020

Meeneem exemplaar

Open Monumentendag 2020 wordt anders dan anders. De corona-uitbraak zorgt gelukkig niet voor afstel, maar wel voor een Open Monumentendag waarbij de veiligheid van alle betrokkenen voorop staat. Dit jaar dus weinig 'binnenkijkers', maar tips voor fiets- en wandelroutes en enkele 'losse' locaties. Daarnaast treft u links naar websites met achtergrondinformatie, verhalen en herinneringen. Ingrediënten, achtergrondinformatie en suggesties vindt u in deze Open Monumentenkrant, op de websites van de Historische Vereniging Texel, www.texel.nl en de VVV en via de in de tekst genoemde links.

Onder voorbehoud zijn enkele grote panden van binnen te bezichtigen. Dat staat dan aangegeven in de tekst. Houd er rekening mee dat dit ter plekke kan wijzigen als gevolg van eventuele coronamaatregelen. Bij panden en/of tuinen die opengesteld worden of waar een toelichting gegeven wordt, hangt de Open Monumentenvlag uit.

Het landelijk thema is dit jaar 'leermonument'. Er is voor dit thema gekozen omdat van en over ieder monument iets leuks te leren valt. Een deel van het Texelse programma is gerelateerd aan de herdenking van 75 jaar vrijheid, met name aan gevolgen van de Georgische opstand, de bunkers en de wederopbouw na de oorlog.
Oude en nieuwe dijken zorgden vroeger, nu en in de toekomst voor onze veiligheid. Tussen de eerste dijk die archeologen blootlegden – de tuinwalhoge dijk bij De Schans - en de nieuwe zandige dijk van de Prins-Hendrikpolder zit bijna 700 jaar dijkenbouw op Texel.

Misschien kijkt u na deze Open Monumentendag met andere ogen naar monumenten, ook op andere dagen. Wij wensen u veel plezier met dit programma.

Een fijne Open Monumentendag op Texel!

De tuin van Brakestein

Het schelpenpad in en rond de tuin van Brakestein
Skillepaadje 18
Oudeschild

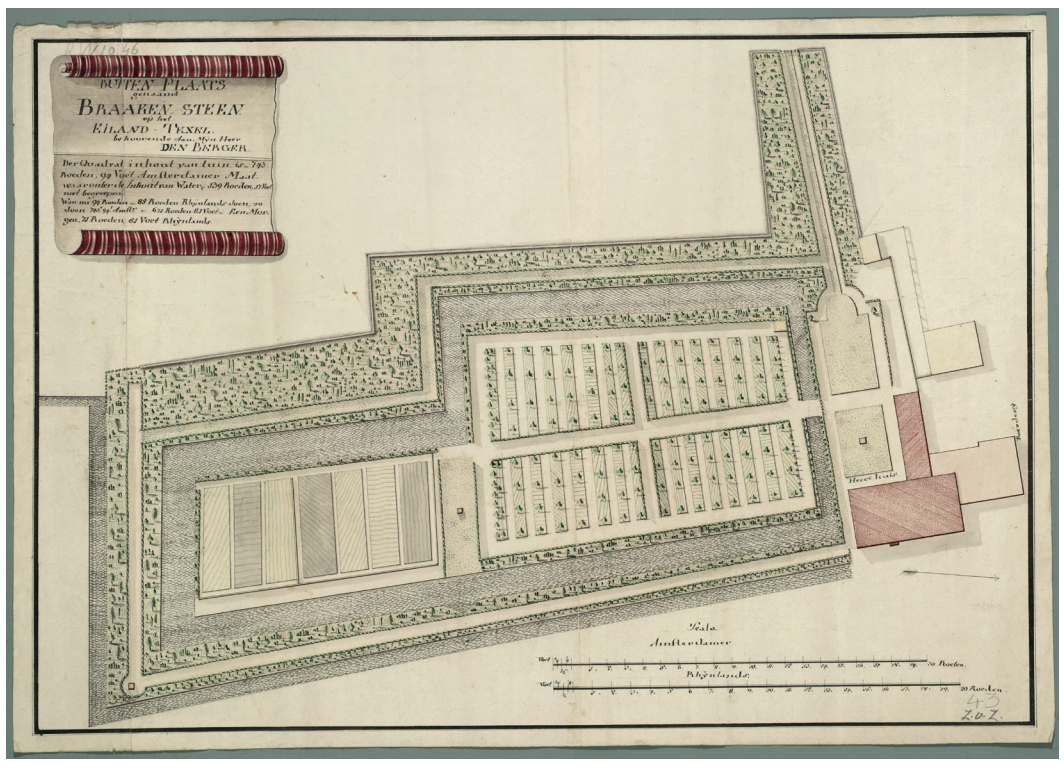

BUITENPLAATS genaamd BRAAKENSTEEN, 18e-eeuwse plattegrond in het Noord-Hollands Archief

De tuin van Brakestein ziet er heel anders uit dan vorig jaar. Niet schrikken: in een paar maanden tijd is jarenlang achterstallig onderhoud weggewerkt. Dit resulteert in een 'kale' tuin. Over een paar jaar ziet alles er weer veel gevulder uit. Deze rigoureuze aanpak maakt de structuur van de tuin goed zichtbaar: de rechte lijnen en de strakke indeling die typerend zijn voor de tuinarchitectuur van de 17de eeuw. Wat ook opvalt zijn de zichtlijnen. Zichtlijnen in oude tuinen waren belangrijk: ze leiden ons oog naar plekken waar de ontwerper dat wenselijk achtte en ze kunnen een tuin groter doen lijken. Ze waren onderhevig aan mode. Het leuke aan de zichtlijnen van de tuin van Brakestein is dat ze zich niet beperken tot de tuin; ze leiden ook naar de omgeving.

De tuingracht is uitgediept waarbij oude beschoeiingen weer tevoorschijn kwamen. Ook is een wandelpad over de buitenste ring om de tuin aangelegd. Dat pad is tijdens Open Monumentendag 2020 toegankelijk. In de tuin is een tijdelijke tentoonstelling met archeologische vondsten en oude foto's.

www.brakestein-texel.nl
www.historischeverenigingtexel.nl/nieuws

Bunker Loodsmansduin

Witte Weg 3
Den Hoorn

Bijna aan het eind van de Witte Weg leidt een wandelpad langs een bunkercomlex naar het strand. Deze bunkers vormden de vooroorlogse Nederlandse vuurleidingspost van Batterij Den Hoorn. De resten van drie bijbehorende geschutsbunkers en voorraadkamers staan langs het wandelpad in de Bollekamer ten noorden van Den Hoorn. Ze werden in de Tweede Wereldoorlog door de Luftwaffe in gebruik genomen.
Na een voor Texel relatief vredig verlopen bezettingsperiode brak op 6 april 1945 muiterij uit onder de Georgische militairen die hier gelegerd waren. Zij waren eerder in de Tweede Wereldoorlog als soldaten van Stalins Rode Leger krijgsgevangen gemaakt en vervolgens in Duitse dienst getreden. De Georgiërs zagen een opstand als laatste mogelijkheid om zich te rehabiliteren. De opstand werd een bloedige strijd. Vanuit deze Marineflakbatterie Den Hoorn, de Marineflakbatterie De Mok en de zwaarste kustbatterij van Texel, de Marineseezielbatterie De Hors, werd Den Burg onder vuur genomen, met de Georgische muiters als doel. Het verlies aan mensenlevens en de materiële schade van de opstand en de Duitse reactie daarop was groot.

Nu biedt de locatie van deze bunker een formidabel uitzicht over het zuidelijk deel van Texel. Geniet van het uitzicht, lees over de achtergronden. Kijk en luister op www.npduinenvantexel.nl naar herinneringen aan gebeurtenissen rond deze bunkers en bekijk het filmpje over verdwenen bunkers op Texel.

www.npduinenvantexel.nl/42921/bunkers
youtube: Bunkers op Texel verdwijnen

Bunker tegenover het LOMT

Bunker tegenover het
Luchtvaart- en oorlogsmuseum
Texel /vliegveld Texel
Postweg
De Cocksdorp

foto C.M. Hin, coll. LOMT

Tegenover het vliegveld Texel en het Luchtvaart- en oorlogsmuseum Texel (LOMT) staat een grijze bunker. Deze bunker, officieel Fliegerhorst-Gefechtstand Flugplatz Texel, werd tijdens de Tweede Wereldoorlog in opdracht van de Duitse bezetter gebouwd als Befehlsstand (commandopost) voor de vliegverkeersleiding. Niet lang daarna verloor het vliegveld zijn operationele status. Daarna fungeerde de Befehlsstand tijdens de rest van de oorlog voornamelijk als Nachrichtenbunker, telefoonverbindingsbunker.

Tijdens de Georgische Opstand op Texel - van 6 april tot 20 mei 1945 - behaalden de Georgische opstandelingen met hun verrassingsactie aanvankelijk succes. Maar na felle beschietingen en het aanrukken van versterkingen door de Duitsers verloren de opstandelingen terrein.
Tijdens een stafberaad in deze bunker besloten de Georgiërs daarom het bunkercomplex tegenover het vliegveld – het Widerstandsnest WN 20b H – te verlaten in de nacht van 13 op 14 april. Zij zetten de opstand voort als partizanenstrijd.

Het LOMT heeft de bunker onlangs aangekocht en ingericht voor bezoek. Het is de bedoeling dat de bunker vanaf 12 september toegankelijk is voor publiek. De bunker bezoeken? Raadpleeg vooraf www.lomt.nl om te zien of de planning en/of coronamaatregelen een bezoek aan de bunker toelaten. Hier vindt u ook aanvullende informatie.

www.lomt.nl

De wederopbouw boerderijen in Eierland

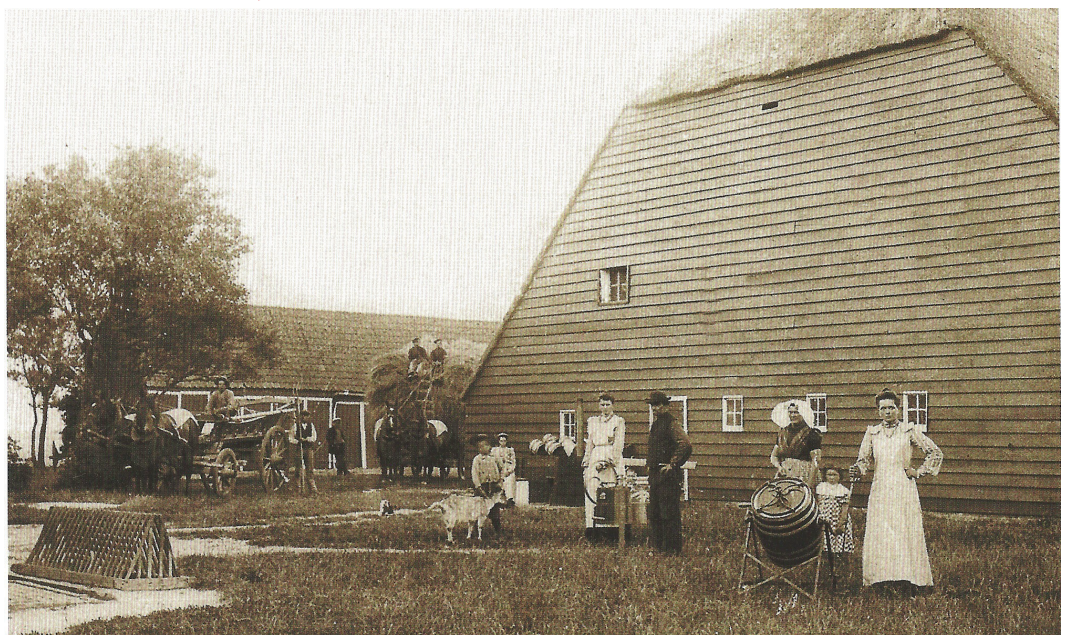

De boerderij Ruimzicht aan de Hoofdweg in Eierland omstreeks 1906. Op de achtergrond de wagenschuur. (foto coll. familie Van Maldegem)

Eierland werd vanaf de inpoldering in 1836 grotendeels bevolkt door immigranten uit Zeeland en Zuid-Holland. De investeerders kwamen vooral uit Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant. Daarom werden de grote pioniersboerderijen naar niet-Texels model gebouwd, naar voorbeeld van de boerderijen uit Zeeland en op de Zuid-Hollandse eilanden. De oogstberging bestond uit grote, houten schuren met rieten daken en geteerde wanden.

Op 8 april 1945 brak de Georgische opstand uit op Texel. Daarbij werden veel boerderijen, vooral in Eierland, door de Duitse bezetter in brand geschoten. Naast heel veel menselijk leed werd ook grote materiële schade aangericht.

Na de Tweede Wereldoorlog werd onder regie van het landelijke Bureau Wederopbouw Boerderijen de herbouw van de vernielde boerderijen in Eierland ter hand genomen. Dat ging uit van een sobere en doelmatige bouw en moderne inzichten op het gebied van agrarische bedrijfsvoering. Niet toevallig bestond de kern van het Bureau Wederopbouw Boerderijen uit de landbouwkundige en bouwkundige ingenieurs die aan de basis stonden van het ontwerp en de bouw van de boerderijen in de Wieringermeerpolder. Ze herbouwden op Texel circa 50 boerderijen en werkten daarbij nauw samen met de (toen nog) Wageningse landbouwhogeschool.

De 19e-eeuwse geteerde landbouwschuren met hun rieten daken en boerderijen met hun muren van gele steentjes en daken van blauwgrijze gesmoorde dakpannen werden vervangen door moderne boerderijen, van donkerrode baksteen met rode pannendaken. Die verandering was landschappelijk ingrijpender dan de recente nieuwbouw van grote agrarische schuren.

Zaterdag 12 september 2020

Eiland Galerij

Postweg 72
1795 JR De Cocksdorp

foto Duinker in coll. Historische Vereniging Texel

Als je op Texel denkt aan 'leermonumenten', dan komt onvermijdelijk de voormalige buurtschool van Zuid Eierland in beeld. Een karakteristiek en beeldbepalend schoolgebouw, 'gesticht' in 1912, dat samen met de onderwijzerswoning voor velen het Ot-en-Sien-tijdperk vertegenwoordigt.

In 1978 kreeg het gebouw een nieuwe en kunstzinnige bestemming. Beeldend kunstenaar Niek Welboren start hier, zoals later zou blijken, een jarenlang (leer)proces om het gebouw en de omliggende grond om te toveren tot 'Kunsteiland in de polder'. Anno 2020, 42 jaar later, is de galerij door de combinatie van gekoesterd verleden en de presentatie van kunst een levend leermonument.

Met name het 'Historisch lokaal' kan worden getypeerd en ervaren als een monument voor het leren. Voor de meeste leerlingen van destijds was de lagere schooltijd de belangrijkste leerperiode in hun leven. Nog altijd spreken oud-leerlingen vol lof over hun tijd op deze school. Voor de oudere bezoekers is het lokaal een feest van herkenning, voor de jongere generaties vaak een verrassend leermoment om in het digitale NU even stil te staan bij vroeger.

Kunstenaarsechtpaar Niek Welboren en Kerstin Edelmann ervaart het als een voorrecht om in de monumentale omgeving hun werk te kunnen scheppen en te presenteren. Voor hen is nog steeds elke penseelstreek en iedere handgevormde kleistrook een leermo- NU- ment.

De PKN kerk van De Waal

Hogereind 2
De Waal

Op de plek van de huidige kerk stond in de 12e eeuw een klein, tufstenen kerkje op een terp. De opvolger daarvan, een 19e-eeuwse neoromaanse kerk, werd op 7 april 1945 tijdens de zogenaamde Russenoorlog verwoest. Door de naoorlogse schaarste duurde het tot 1950 voor op dezelfde plek een nieuwe kerk gebouwd werd. Het architectenechtpaar Pot-Keegstra liet zich daarbij inspireren door Friese terpkerken.

Bij de bouw van de huidige kerk kwamen grote veldkeien tevoorschijn die als fundering dienden voor de middeleeuwse voorganger van deze kerk. Daarvan werden ook resten tufsteen aangetroffen.

De Studiecommissie Kerkenbouw, een commissie van architecten in Nederland, was lovend over het ontwerp en besloot hun commentaar met: "Een nieuw geluid, fris en karaktervol, zal misschien een nieuwe lente in de Nederlandse kerkelijke bouwkunst aankondigen."
In mei 1952 werd de nieuwe kerk in gebruik genomen. De gemeente Texel verkeerde na de Tweede Wereldoorlog financieel in zwaar weer. Daardoor werd de kerktoren pas in 1961 opgeleverd.

De kerk is een prachtig voorbeeld van wederopbouwarchitectuur op een eeuwenoude terp en omgeven door een stijlvolle kerkhofmuur. De kerkhofmuur werd in 2008 op initiatief van Stichting Dorpsherstel Texel gerestaureerd.

Museum Kaap Skil

Heemskerckstraat 9
1792 AA Oudeschild
10.00 tot 17.00 uur
(onder voorbehoud van onvoorziene omstandigheden)

Bij Museum Kaap Skil vindt u drie monumenten achter één voordeur. Het moderne entreegebouw aan de Heemskerckstraat is ontworpen door Mecanoo. Daarachter, op het buitenterrein, bevinden zich onder andere drie rijksmonumenten: de wierschuur, de graanpakhuizen en molen De Traanroeier.

Erfgoedliefhebbers kunnen bij het Oudeschilder museum niet alleen hun hart ophalen aan de gebouwen maar ook aan de collectie. De inrichting van de vissershuisjes in het openluchtmuseum stamt uit het begin van de 20e eeuw. De opgedoken objecten die te zien zijn in de tentoonstelling 'Archeologie onder Water' zijn afkomstig uit 17e-, 18e- en 19e-eeuwse scheepswrakken. Texelse duikers haalden ze boven water. De schepen zijn gezonken op de Reede van Texel, eeuwenlang het centrum van de wereldhandel. Ontdek wat de Reede van Texel tot een van de belangrijkste ankerplaatsen van de wereld maakte in de tentoonstelling 'Schip in Zicht' in het entreegebouw. Tijdens Open Monumentendag is het hele museum gratis toegankelijk.

Links enkele huisjes in het buitenmuseum, rechts een wierschuur en molen de Traanroeier. Op de achtergrond de nieuwbouw. In het midden de Skilsloot, waarover met bootjes de vaten drinkwater uit de Wezenputten naar de dijk vervoerd werden voor de schepen op de Reede van Texel.

www.museumkaapskil.nl
youtube: Zet koers naar Museum Kaap Skil op Texel

De noodwoning van hoeve Schiller

Spangerweg 23
De Waal

Tegenover de veldschuur Schiller en de boomgaard met de oude moerbeiboom staat een voormalige noodwoning van het Bureau Wederopbouw Boerderijen (BWB). Deze noodwoningen waren klein, sober en doelmatig ontworpen en gebouwd met de schaarse middelen van kort na de oorlog.

Boerderij Schiller werd tijdens de Tweede Wereldoorlog geraakt door fosforbommen en brandde af. De bewoners vonden tijdelijk onderdak in De Waal. In verband met de schaarste aan materialen kon het BWB de bouw van een noodwoning, de veldschuur en de stal pas na de bevrijding regelen. Later volgde de bouw van een gezinswoning.

Dit is een van de weinige resterende noodwoningen van het BWB op Texel. Elders in Nederland zijn dergelijke noodwoningen inmiddels heel zeldzaam geworden. Het is bijzonder dat de noodwoning (met uitzondering van de raamindeling) nog vrijwel in originele staat verkeert, evenals het erf.

Het is geen toonbeeld van hoogstaande architectuur. Daarentegen is de historische en cultuurhistorische betekenis als representant van een bijzondere periode in de Texelse en Nederlandse geschiedenis heel groot.

Open Monumentendag

Texelse zeedijken, monumenten van de toekomst

Texel is een eiland van dijken en duinen. Sommige dijken zijn vermomd als duin, zoals de Zanddijk die in 1626/1627 aangelegd werd om de toenmalige eilanden Texel en Eierland met elkaar te verbinden. Dat geldt ook voor delen van de nog oudere Ruigendijk. En voor de spiksplinternieuwe zandige dijk van de Prins Hendrikpolder – maar die is met opzet zo ontworpen.

Archeologen ontdekten bij de recente dijkversterking van de Texelse zeedijk (2015-2019) nabij gemaal De Schans de resten van de eerste Texelse zeedijk. Die was aangelegd in de eerste helft van de 14e eeuw toen buitendijks nog een grote kwelder aanwezig was. Die dijk was zes meter breed en 1,25 meter hoog. Nu lachen we erom, toen was het voldoende om de zee te weren maar te laag om de zee bij hoge stormvloed te keren.

In de loop der eeuwen zijn er meerdere dijkdoorbraken, dijkversterkingen en dijkverhogingen geweest op Texel. Gedurende de laatste eeuw zelfs vier. Rond 1930 werd door de afsluiting van de Zuiderzee een zeespiegelverhoging voorzien. De ramp in 1953 was de volgende aanleiding voor een dijkversterking en verhoging. Op 3 januari 1976 ging het weer bijna mis. Dat was reden voor veel Texelaars om hun dringende verzoek op het Binnenhof in Den Haag kracht bij te zetten met slogans als "Géén lijken, omhóóg die dijken!" en "Géén gezeik, omhóóg die dijk!" De meest recente aanleiding tot dijkversterking was de constatering in 2015 dat niet alle Texelse dijken aan de nieuwste inzichten voldeden. In 2019 werd de laatste dijkversterking afgerond.

Bekijk het verhaal van archeoloog Michiel Bartels over de Texelse dijken op YouTube. Zoekterm: 'Hoe komen we aan onze zeedijken op Texel?'

Meer Texelse dijken?

- Bekijk in Museum Kaap Skil het lakprofiel van de dwarsdoorsnede van de oude Texelse zeedijk bij het fort De Schans.
- Wandel of fiets eens langs en over oude en nieuwe Texelse zeedijken zoals de nieuwe zeedijk tussen het Horntje en de vuurtoren. Bekijk dan ook het buitengedijkte stukje oude dijk bij Nieuweschild.
- Fiets en/of wandel langs de Zanddijk tussen De Koog en de vuurtoren en bekijk het Waalenburgerdijkje tussen de Ruigendijk en De Waal.
- Tenslotte: vergeet niet een kijkje te nemen bij de Havensluis, ten oosten van Den Hoorn.

Bunkercomplex Texla

Kogerweg 130
1791 MK Den Burg

Foto: Dirk Kolvenbach, Stichting Museum Bunker Texla

Onder voorbehoud van weersomstandigheden en coronamaatregelen zijn van 10 tot 17 uur vrijwilligers van de bunkerwerkgroep aanwezig om hun werk en de geschiedenis van het bunkercomplex Texla toe te lichten.

Aan weerszijden van de Kogerweg en ten noorden van boerderij Buitenlust lag het door de Duitse bezetting in 1943 gebouwde Widerstandsnest 21 H, tegen het eind van de oorlog omgedoopt tot Bataillonsgefechtsstand van het Georgische infanterie Bataillon 822.
Oorspronkelijk telde het bunkercomplex bijna vijftig bunkers en veldversterkingen. Texla was door de bezetter gevorderd en diende als Offizierskasino, officiersclub. Het complex was omsloten door een mijnenveld en prikkeldraadversperringen. Bij een Geallieerde aanval op Texel was de grote, met aarde overdekte telefoonverbindingsbunker een essentiële functie toebedacht. Maar tijdens de Georgische opstand van 8 april tot 20 mei 1945 speelde dit bunkercomplex een andere cruciale rol.

Tegenwoordig resteren alleen de telefoonbunker en de paardenstal op de hoek van de Georgiëweg nog. Enkele jaren geleden hebben vrijwilligers van de bunkerzoekgroep de met aarde overdekte telefoonverbindingsbunker gedeeltelijk zichtbaar en toegankelijk gemaakt. Zij delen hun kennis graag met u. Op YouTube vindt u diverse filmpjes over de bunker uit 2018 en 2019. Gebruik de zoekterm 'Bunkers Texel'.

Molen de Traanroeier

Toegankelijk via Museum Kaap Skil
Heemskerckstraat 9
1792 AA Oudeschild
10.00 tot 17.00 uur
(onder voorbehoud van onvoorziene omstandigheden)

Op dit rijksmonument staat het jaartal 1902, maar deze nog werkende graanmolen is in 1727 gebouwd. De Traanroeier heeft eerst bijna twee eeuwen in Zaandam gestaan voor hij naar Oudeschild werd verplaatst. Op Texel heeft hij vele functies gehad. Na de oorlog diende hij als opslagplaats. In de jaren zestig van de vorige eeuw is hij omgebouwd om elektriciteit mee op te wekken. Dit werd dertig jaar later weer teniet gedaan zodat De Traanroeier nu weer graan kan malen. Sporen van deze geschiedenis zijn nog in de molen te zien.

De Traanroeier is een levend monument dat regelmatig door de molenaars in beweging wordt gezet. Het ambacht van molenaar is in 2017 uitgeroepen tot UNESCO immaterieel erfgoed. Om tot het gilde van molenaars toe te kunnen treden, moet de aspirant-molenaar een uitgebreid leertraject afleggen met meerdere examens. Onder voorbehoud van onvoorziene omstandigheden zijn de molenaars tijdens Open Monumentendag aanwezig. Ze geven uitleg over de molen en hun ambacht.

www.museumkaapskil.nl
www.traanroeier.nl
Youtube: Molen de Traanroeier

't Walvisvaarders Huisje

Herenstraat 49
Den Hoorn

In de 18e eeuw woonden hier gedurende 60 jaar walvisvaarders, commandeurs ter walvisvaart. Ze maakten verre reizen, verdienden goed, breidden het huis uit en verfraaiden het volgens de toenmalige mode. Het in- en exterieur zijn wonderbaarlijk goed bewaard gebleven en worden gekoesterd. 't Walvisvaarders Huisje is een particuliere woning die – normaliter - opengesteld wordt voor bezoekers. Het is ingericht met onder andere attributen van de walvisvaart. U hoort en ziet veel over de historie van dit huis, over de voormalige bewoners en over de 18e-eeuwse walvisvaart. U proeft de invloed van die walvisvaart op het leven in Den Hoorn en in het bijzonder op deze commandeurswoning. Dit rijksmonument is recent zorgvuldig gerestaureerd. Helaas is het in verband met de corona-uitbraak dit jaar niet toegankelijk voor publiek. Er is een alternatief: Op YouTube staat een documentaire over 't Walvisvaarders Huisje. De documentaire biedt

een blik in de keuken, u ontdekt meer over de bijzondere achtergronden van het huis en zijn bewoners.

www.walvisvaardershuisjetexel.nl
Youtube: 't Walvisvaarders Huisje. Verhalen van cultureel erfgoed op Texel

Fietsroute

Ter gelegenheid van Open Monumentendag 2020 is een fietsroute uitgestippeld langs een groot aantal monumenten. Door de coronamaatregelen zijn slechts een paar van hen geopend, maar ook vanaf de fiets is er genoeg te genieten.
De route start en eindigt bij Kaap Skil in Oudeschild en is dus op ieder willekeurig punt te starten. U kunt altijd programmaonderdelen naar eigen voorkeur combineren, ook op andere dagen.

De fietsroute

- **Start bij Museum Kaap Skil in Oudeschild.** Hier is speciale aandacht voor het korte verhaal van ruim 1000 jaar dijkenbouw op Texel, de vondsten uit gezonken schepen voor de Texelse kust in het museum en het verhaal over de Texelse dijken. [zie kader Museum Kaap Skil]
- Ga via De Ruyterstraat, het Buurtje en het Skillepaadje naar Brakestein. Kijk vlak voor Brakestein eens om naar het Zeemanskerkje; vanaf dit punt is goed te zien dat het op een terp gebouwd is.
- De tuin van Brakestein is te bezichtigen [zie kader Brakestein]. Neem ook een kijkje bij de Wezenputten.
- Fiets vervolgens verder over het Skillepaadje tot de kruising met het Doolhof. Voor de kruising ziet u rechts de Wezenplaats, daar tegenover Rozenhout en aan de overzijde het Lagerhuis en het Sandershuis. Bij Rozenhout was vroeger een bijzondere pleziertuin met slingerbosje en een moestuin. Deze grensde aan de moestuin van het Huis met de Put, vrijwel tegenover Brakestein. Ze worden, met het Doolhof en de tuin van Brakestein, tot leven gewekt in het verhaal van Jan Holwerda. *www.historischeverenigingtexel/nieuws*
- Ga linksaf het Doolhof op. Maak eventueel een korte wandeling door het Doolhof.

Fiets vanaf het Doolhof verder en sla op de T-kruising rechtsaf de Schansweg op, over de Hoge Berg. Ga op de T-kruising linksaf de Schilderweg/Schilderend op.

- Op Schilderend 101 staat het huis Flevo. Het werd gebouwd in verband met de versterking van de Texelse zeedijk als onderdeel van de Zuiderzeewerken. Het huis diende als tijdelijke huisvesting voor een waterstaatsingenieur. Het zand dat nodig was voor de dijkwerken op Texel kwam onder andere van fort De Schans en uit de Zandkuil bij het Eikenbosje aan het Skillepaadje.

Naar keuze gaat u via het centrum van Den Burg (pas op, mogelijk afgesloten voor fietsverkeer) of op de rotonde op het Schilderend rechtsaf via de Bernhardlaan naar de Kogerstraat. Op het eind van de Kogerstraat rechtsaf het fietspad op en na de kruising met Georgieweg bent u bij de bunkers van Texla. Onder voorbehoud van coronamaatregelen en het weer geven de bunkeronderzoekers daar een toelichting. [zie kader Texla]

Daarna **volgt u het fietspad** van de Georgiëweg en de Waalderweg tot u vlak voor De Waal linksaf slaat, de Bomendiek op.

- De Bomendiek, beter gezegd, de Waaldam, is het oudste dijklichaam van Texel. Hij damde de Langwaal af en vormde de verbinding tussen de pleistocene keileemopduikingen van Tienhoven en De Waal. Rechts ziet u de PKNkerk van De Waal [zie kader PKN kerk De Waal]

Volg het Hogereind en geniet van de monumentale panden.
Aan het eind van het Hogereind volgt u het fietspad langs de Oosterenderweg richting Oosterend. Op de eerste afslag na de rotonde slaat u rechtsaf, de Spangerweg in. Op de eerste driespong gaat u rechtuit, op de tweede driesprong volgt u de Spangerweg rechtsaf.

- Hier ziet u aan uw linkerhand een woning en vervolgens een lage miniatuurwoning. Dat is de voormalige noodwoning van hoeve Schiller.

Aan uw rechterhand ziet u een boomgaard met een oude moerbeiboom en de veldschuur van Schiller. Woning, veldschuur en noodwoning vormen samen het wederopbouwcomplex Schiller. [zie kader: De noodwoning van hoeve Schiller]

Op de volgende kruising gaat u **linksaf de Nesweg** in, langs onder andere boerderij De Nes. In Oosterend gaat de Nesweg over in de Achtertune.

Vanaf de Achtertune kunt u de monumentenwandeling door Oosterend maken (op zaterdag 12 september, Open Monumentendag, traditioneel gecombineerd met de jaarlijkse visrookwedstrijd).

Via de Achtertune **rijdt u door tot Zevenhuizen,** linksaf langs de oude buurtschap Zevenhuizen en op de T-kruising gaat u rechts de Oosterweg op tot de hoek met de Zwinweg.

- Hier staat een voormalige wierschuur. Als u nog in Oost wilt kijken en naar de molen van 't Noorden wilt, doe dat en geniet. Kom vervolgens terug naar de hoek Oosterweg/Zwinweg.

Vervolgens **fietst u de Zwinweg op**, die op de dijk tussen Polder 't Noorden en Eierland overgaat in de Slufterweg.

- De eerste boerderij in Eierland, aan uw linkerhand, is een wederopbouwschuur van de boerderij Jachtlust.
- De eerste boerderij rechts, Vianen, is ook een wederopbouwboerderij. In de voorgevel van de schuur van Vianen ziet u de Wederopbouwgedenktegel: een uit het vuur springende Nederlandse leeuw en een jaartal, symbool voor verwoesting en herrijzenis. [zie kader Wederopbouwboerderijen]

Op de **hoek met de Postweg** slaat u linksaf, het fietspad op.

- Schuin tegenover het Luchtvaart en Oorlogs Museum Texel (LOMT) bij het vliegveld, ziet u een bunker. Dat is de bunker van het LOMT [zie kader: bunker van het LOMT]. Raadpleeg vooraf www.lomt.nl om te controleren of de bunker op 12 september te bezichtigen is.

Fiets vervolgens langs de Postweg in zuidelijke richting. Meteen na de kruising met de Muyweg ziet u links de voormalige school van Zuid-Eierland, nu de Eiland Galerij met schoolmuseum. [zie kader Eiland Galerij]

U rijdt verder in zuidelijke richting langs de Postweg en passeert de wederopbouwboerderij Lou Christy en de boerderij Hunsingo. Deze werd naar Groninger model door Groningers gebouwd.

Vanaf Hunsingo heeft u diverse mogelijkheden om terug te rijden naar Oudeschild:

1. Een lange route via de rotonde Postweg/Ruigendijk, een klein stukje Ruigendijk, het Waalenburgerdijkje, De Westen, Loodsmansduin, Den Hoorn, 't Horntje en het fietspad over de nieuwe zandige Prins-Hendrikdijk naar Oudeschild.
2. Een kortere route via de rotonde Postweg/Ruigendijk/Nieuwlanderweg. Na 600 meter linksaf, het fietspad door Waalenburg volgen, links aanhouden. Daar passeert u de wederopbouwboerderij Plassendaal, volg het fietspad langs de Zaandammerdijk tot Bargen. Ga vervolgens linksaf via Bargen, op de T-kruising rechtsaf, meteen linksaf de Molenbuurt in. Op de driesprong links aanhouden de Spangerweg, de tweede weg links Dijksmanshuizen en rechtsaf de IJsdijk volgen naar Oudeschild.
3. Of een kortere route via Nieuwlanderweg, De Staart, Polderweg, Bomendiek, Tienhoven en het boerenfietspad door het land en langs de Laagwaalderweg naar Oudeschild.

Monumentenwandeling door Oosterend

Peperstraat 8, 10 en 12

Open Monumentendag 2020 ziet er anders uit dan we gewend zijn. In dit corona-jaar betekent dat: niet binnenkijken bij monumenten in Oosterend, maar een wandeling met oog voor detail langs monumenten en andere gebouwen en kunstwerken in de mooie oude dorpskern. In het eerste jaar zonder corona-beperkingen hopen we u het gerestaureerde orgel in de Maartenskerk te presenteren, net als de resultaten van archeologisch onderzoek in het oude centrum van Oosterend.

Maar nu eerst de wandeling door Oosterend. De route start en eindigt op de hoek van de Achtertune en de Oesterstraat. U kunt dus op elk door u gewenst punt in de route starten. Langs de Achtertune is gelegenheid om fietsen te stallen en (beperkt) auto's te parkeren. Op de voorgevels van veel panden in Oosterend zijn leitjes bevestigd met daarop de bewoningsgeschiedenis van deze panden.

Wandeling
Vanaf de hoek Achtertune lopen we de Oesterstraat in en slaan vóór de kerk rechtsaf de Blazerstraat in.

- Blazerstraat 1 heeft een mooie levensboom in het raam boven de voordeur.
- Het poortje tussen nummer 1 en twee is in de traditionele kleuren geschilderd: donkergroen met crème top.
- Aan de voorgevel van Blazerstraat 2 is vakkundig smeedwerk te zien. De trekstang van de deurbel, de brievenbus en de deurgreep zijn juweeltjes.

- Zo'n tachtig jaar geleden prijkte op de topgevel van Blazerstraat 7 nog een bijzondere zogenaamde kroonmakelaar. Dat waren driedimensionale makelaars in tegenstelling tot de gebruikelijke platte exemplaren. Nu is het gedeelte met kroon verdwenen. Er waren in Oosterend en Den Burg nog enkele huizen met zo'n rijke makelaar.
- Kijk eens naar het kelderluik en de schuiframen met oud vensterglas.

Ga linksaf, de Kerkstraat in.
- Het eerste winkelhuis aan de rechterkant, een voormalige wijnwinkel, heeft een bezienswaardige kelder met een betegeld nisje voor een olielamp.

Ga meteen weer linksaf, naar de Maartenskerk met het jaartal 1724 in smeedijzeren ankers in de gevel. Overigens: de kerk is veel ouder. Momenteel wordt het orgel gerestaureerd en de balustrade vergroot.
Meer over de kerk? Bekijk het YouTube-filmpje van NH Nieuws op www.youtube.com. Gebruik de zoekterm: 'orgel Oosterend'.

Sla vlak voor de kerkdeur linksaf, over het paadje om de kerk, langs het kerkhof. Aan de achterkant van de kerk volgt u het pad tussen de ligusterhagen tot de Oesterstraat. Ga hier meteen rechtsaf.

- Kijk eens naar de mooie gevels van Oesterstraat 17 en 19 en bewonder het vakmanschap van de voordeur van Oesterstraat 21, het voormalige logement/tap 'Het Wapen van Amsterdam.' Bekende kunstenaars als Theo van Hoytema logeerden hier. Ook werden er verkopingen gehouden en werd er gefeest.

Ga vervolgens meteen rechtsaf, houd het kerkhof aan uw rechterhand.

- Rechts op de hoek staat een beeldje van beurzende mannen, die dagelijkse nieuwtjes uitwisselen en herinneringen ophalen.
- Aan uw linkerhand ziet u Kerkplein 1, Bistro 't Kerckeplein. Vanaf 1722 tot 1793 was dit pand eigendom van vader en zoon Timmer, beiden welvarende commandeurs ter walvisvaart. Ze verfraaiden het pand met een geschilderd schouwstuk en fraaie tegeltableaus en een mooie kroonmakelaar op de top van de voorgevel. Het schouwstuk is nu te bewonderen in Museum Kaap Skil en de tegeltableaus in de consistoriekamer van de PKN-kerk in Den Hoorn, het witte kerkje. Kerkplein 4 en 6 pronken met fraaie voordeuren. Kerkplein 6, het voorhuis van een stolpboerderij, had oorspronkelijk een trapgevel bleek tijdens de restauratie. Bij dezelfde restauratie kwamen uit een kier een in het Zweeds gesteld scheepscontract uit 1717 en een rekening uit 1719 tevoorschijn.

Ga vervolgens meteen linksaf, langs de lange zijgevel van Kerkplein 6 en dan rechtsaf de Peperstraat in.

- Peperstraat 7 is gebouwd als gereformeerde kerk. Momenteel worden plannen ontwikkeld voor woningbouw in het gebouw waarbij de karakteristiek van het voormalige kerkgebouw behouden blijft.

- Alle gebouwen in het beschermd dorpsgezicht van de oude kern van Oosterend hebben hun eigen karakter. Verschillende gebouwen met houten voorschot hebben nog een smeedijzeren hijsijzer aan de voorgevel. Dat was bedoeld om goederen naar binnen op zolder en/of naar buiten te hijsen. Bij sommige woningen is ter illustratie daarvan een houten hijsblok aan het hijsijzer bevestigd.

Tegenover de hoek met de Verlorenkost staat het beeldje 'Strender vissersvrouwen' van Anna de Visser.
- Als we de Verlorenkost inkijken, zien we in de bocht een wit geverfde gevel die oorspronkelijk in het begin van de vorige eeuw besmeerd werd en voorzien was van simpele, maar o zo mooie versieringen. Peperstraat 20 en 22 pronken weer met hun fraaie voordeur en Peperstraat 22 heeft een mooi gesmeed hijsijzer. Op de hoek met de Bijenkorfweg staat links een heel diep woonhuis en even verder aan de rechterkant de doopsgezinde kerk, de Vermaning, in de 16e eeuw als schuilkerk aan de dorpsrand gebouwd.

Vervolgens gaan we rechtsaf de Oranjestraat in. Liefhebbers van gerookte vis slaan bij de verwijzing naar de muzieknis rechtsaf en genieten bij de jaarlijkse visrookwedstrijden van een gerookte poon of een slippie.

Loop een klein stukje verder langs de Oranjestraat en ga vervolgens rechtsaf de Koetebuurt in.

Koetebuurt 17 met levensboom en hijsijzer.

- Aan de Koetebuurt nabij de hoek met de Wierstraat en in de Wierstraat zijn enkele huizen na een recente grote brand weer nieuw opgebouwd, passend in het dorp.
- Bij archeologisch onderzoek na de brand werd een bijzondere blauw glazen karaf gevonden. Deze werd gerestaureerd en is hopelijk tijdens de volgende Open Monumentendag in Oosterend te zien.

Binnenkort worden de laatste loodjes afgerond van de restauratie van het hoekhuis Koetebuurt/Verlorenkost. Daar werden aan weerszijden van de stookplaats twee 16e-of 17e-eeuwse nisjes voor olielampjes gevonden.

Volg De Koetebuurt verder en sla op het eind linksaf de Kerkstraat in. Binnen een minuut bent u weer op de Achtertune, vlak bij het startpunt van de wandeling.

Open MONUMENTENDAG